

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ลงมือได้ หากปราศจากความกรุณาจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2555 และมหาวิทยาลัยทักษิณที่ให้การสนับสนุนงบประมาณสำหรับการดำเนินวิจัย

สำหรับกำลังหลักที่สำคัญในการร่วมดำเนินงานวิจัยครั้งนี้คือ ผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทุกหมู่บ้านที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ศึกษา และคุณสุวิทย์ เพชรด้วง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านบางหล่อ ที่กรุณาเสียสละเวลาและคอยช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลภาคสนามจนงานวิจัยเสร็จสมบูรณ์ กลุ่มอนุรักษ์ป่าต้นน้ำบางเหียงที่ทำให้คณะผู้วิจัยรู้ว่ามีคนรักป่าเท่าชีวิต

ท้ายสุดขอขอบคุณนายสมยศ สิทธิ และนายสิทธิกร แซ่หล่อ ที่ทำหน้าที่เป็นนักวิจัยร่วมอย่างเต็มความสามารถ และนิสิตสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมที่ร่วมแรงร่วมใจเป็นคณะทำงานวิจัยและลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม

คณะผู้วิจัย

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการวิจัย	เส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำบางเหริ่ง: แหล่งเรียนรู้ทางธรรมชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพเพื่อ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ Nature Trail in Bang-rieng Upstream Forest: Learning Center of Resources, Local Wisdom, and Utilization of Biodiversity for Ecotourism
ชื่อผู้วิจัย	ทิพย์ทิวา สัมพันธ์มิตร คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ อานุช ศิริรัฐนิคม คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ เสาวลักษณ์ รุ่งตะวันเรืองศรี คณะกรรมการสิ่งแวดล้อม มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สมยศ สิทธิ นักวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่มีศักยภาพในการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งเรียนรู้ของชุมชน และสร้างจุดสื่อความหมายจากเส้นทางศึกษาธรรมชาติซึ่งเป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชาวบ้านในพื้นที่ศึกษา จากการสำรวจพบว่า ป่าต้นน้ำบางเหริ่งมีเส้นทางธรรมชาติที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์จำนวน 3 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางเขาเพชร 2) เส้นทางควนยาง และ 3) เส้นทางบางเหริ่ง จากนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์การเลือกเส้นทางโดยรวบรวมเกณฑ์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้านอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการสนทนากลุ่ม ผลการพิจารณาได้เลือกเส้นทางบางเหริ่งเป็นเส้นทางศึกษาธรรมชาติเพื่อสร้างจุดสื่อความหมายธรรมชาติที่มีปราชญ์ชาวบ้านเป็นนักสื่อความหมาย จากผลการศึกษานำไปใช้เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการจัดทำแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและแหล่งเรียนรู้ของชุมชนเพื่อปลูกฝังจิตสำนึกของเยาวชนด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติต่อไป

คำสำคัญ: เส้นทางศึกษาธรรมชาติ แหล่งเรียนรู้ชุมชน ป่าต้นน้ำบางเหริ่ง

Abstract

The purposes of this research were to survey a potential nature trails for ecotourism and a community learning center, and to design an interpretive trail on the Bang-rieng upstream forest, Tambon Koh-Tao, Pha-payom District, Phattalung Province. The research was conducted using a survey research by participatory action research with the villagers. The study found that the trails were divided into three trails; 1) Khaophet trail 2) Kuanyang trail, and 3) Bang-rieng trail. To fulfill the research objective the researcher, then used several research techniques including documentations, individual interviews (both formal and informal), and focus group interviews to determine the interpretive trail. In this case, participants were the community leaders and villagers. As a result, Bang-rieng trail was considered as the interpretive trail on the Bang-rieng upstream forest. The result of this study is used as a database for ecotourism as well as the community learning center to stimulate conservative minds for youth to preserve natural resources for their future.

Keyword: Nature Trail, Community Learning Center, Bang-rieng Upstream Forest

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	(1)
บทคัดย่อ	(2)
สารบัญ	(4)
สารบัญตาราง	(6)
สารบัญภาพ	(8)
บทที่ 1 บทนำ	1
1. ที่มาและความสำคัญ	1
2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
3. ขอบเขตของโครงการวิจัย	3
4. กรอบแนวความคิดของโครงการวิจัย	4
5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
1. แนวคิดทางทฤษฎีป่าไม้	6
2. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	12
3. เส้นทางศึกษาธรรมชาติ	17
4. หลักการสื่อความหมายธรรมชาติ	21
5. ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์	24
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	26
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	29
1. วิธีการดำเนินการวิจัย	29
บทที่ 4 ผลการวิจัย	31
1. ข้อมูลพื้นที่ทำการศึกษา	31
2. ข้อมูลเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำบางเหริยง	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3. เกณฑ์การเลือกเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำบางเหริยง	59
4. ผลการสร้างจุดสื่อความหมายทางธรรมชาติและผลการทดลองใช้เส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ได้คัดเลือก	64
บทที่ 5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	73
1. สรุปผลการศึกษา	73
2. อภิปรายผลการศึกษา	76
3. ข้อเสนอแนะในการทำงานวิจัยต่อไป	81
ผลผลิตที่ได้รับจากโครงการ	82
รายงานการเงิน	87
บรรณานุกรม	88
ภาคผนวก	91
ภาคผนวก ก ภาพการสำรวจเส้นทางศึกษาธรรมชาติ	92
ภาคผนวก ข ภาพการทดสอบกลุ่มตัวอย่างในเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	98
ประวัตินักวิจัยและคณะ พร้อมหน่วยงานที่สังกัด	101

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1 รายชื่อหมู่บ้าน จำนวนประชากร และจำนวนครัวเรือนตำบลเกาะเต่า	33
2 จุดสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติเขาเพชร	36
3 จุดสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติควนยาง	45
4 จุดสื่อความหมายในเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	53
5 แผนที่ในจากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	60
6 การเปรียบเทียบข้อมูลของเส้นทางศึกษาธรรมชาติที่ได้จากการสำรวจ	62
7 แผนที่ที่ใช้เปรียบเทียบในแต่ละเส้นทางศึกษาธรรมชาติป่าต้นน้ำบางเหริยง	62
8 จุดสื่อความหมายทางธรรมชาติในเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	65
9 ระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างต่อเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	69

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 พื้นที่ศึกษาป่าต้นน้ำบางเหริยง ต.เกาะเต่า อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	3
2 กรอบแนวคิดโครงการวิจัย	4
3 แนวคิดการจัดการบริการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	17
4 เส้นทางศึกษาธรรมชาติทั้งสามเส้นทางในป่าต้นน้ำบ้านบางเหริยง ต.เกาะเต่า อ.ป่าพะยอม จ.พัทลุง	35
5 จุดที่ 1 ดันสะบ้า	40
6 จุดที่ 2 ดันไทรกับการจับผึ้ง	40
7 จุดที่ 3 จี๊ลัก	40
8 จุดที่ 4 จุดพัก	40
9 จุดที่ 5 สังคมเถาวัลย์	40
10 จุดที่ 6 ฐานทัพแร่	40
11 จุดที่ 7 ป่าดิบชื้น	41
12 จุดที่ 8 จุดพัก	41
13 จุดที่ 9 ยอดเขาลูกที่หนึ่ง	41
14 จุดที่ 10 จุดชมวิว	41
15 จุดที่ 11 น้ำตกที่พักแรม	41
16 การผูกเปลที่พักแรมบริเวณน้ำตก	41
17 จุดที่ 12 จุดยอดเขาเพชร	42
18 เส้นทางขึ้นยอดเขาเพชร	42
19 เส้นทางลงจากเขาเพชร	42
20 จุดที่ 13 ดันยางใหญ่	42
21 จุดที่ 14 ดันกล้วยป่า	42
22 จุดที่ 15 ดันประ	42
23 จุดที่ 16 ที่พักรับประทานอาหารเช้า	43

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
24 จุดที่ 17 ป่าปลูก	43
25 ลักษณะของเส้นทางก่อนถึงเขื่อน	43
26 จุดที่ 18 ที่มาของน้ำในเขื่อน	43
27 ลักษณะของเส้นทางศึกษาธรรมชาติเขาเพชร	44
28 จุดที่ 1 น้ำตกกล้าเล็ก	48
29 จุดที่ 2 ทำนบน้ำ	48
30 จุดที่ 3 หนานลาดผ้า	49
31 จุดที่ 4 หนานครกเปื้อน	49
32 จุดที่ 5 ต้นเตย	49
33 จุดที่ 6 หนานลูกช้าง	49
34 จุดที่ 7 ต้นอ้อมมีพู่พอน	49
35 จุดที่ 8 ต้นพลอง	49
36 จุดที่ 9 ต้นเหรียญ	50
37 จุดที่ 10 สังคมป่าดิบชื้น	50
38 จุดที่ 11 ต้นยางใหญ่	50
39 จุดที่ 12 จุดพัก	50
40 จุดที่ 13 กระจับปี่	50
41 จุดที่ 14 ต้นหว้าชะโอน	50
42 จุดที่ 15 สังคมเฟิร์น	51
43 จุดที่ 16 รอยอดีต	51
44 จุดที่ 17 ต้นลิ้นหอย	51
45 จุดที่ 18 ต้นแสน	51
46 ร่องรอยการเอาน้ำมันจากต้นยาง	51
47 จุดที่ 19 เขื่อนป่าพะยอม	51
48 ลักษณะของเส้นทางศึกษาธรรมชาติควนยาง	52

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
49 จุดที่ 1 น้ำตกตาเล็ก	56
50 จุดที่ 2 ทำนบน้ำ	56
51 จุดที่ 3 หนานลาดผ้า	56
52 จุดที่ 4 ต้นน้ำ	56
53 จุดที่ 5 ย่านลิเภา	56
54 จุดที่ 6 ท่อน้ำประปา	56
55 จุดที่ 7 สวนยางพารา	57
56 จุดที่ 8 พุพอน	57
57 จุดที่ 9 เส้นทางมนุษย์	57
58 จุดที่ 10 รอยอดีต	57
59 จุดที่ 11 บวชป่า	57
60 จุดที่ 12 ต้นกระบก (บอกหยวก)	57
61 ป้ายบอกชื่อพันธุ์ไม้พื้นที่การบวชป่า	58
62 จุดที่ 13 ต้นกล้วยป่า	58
63 ลักษณะของเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	58
64 จุดสื่อความหมายทางธรรมชาติในเส้นทางศึกษาธรรมชาติบางเหริยง	67